

Smike Käsner

Das Kant an sich

Interview med en god ven

Oversat fra tysk af
Caspar David Friedrich

Das Kant an sich
Interview med en god ven

Et forsøg på at forstå Kant
ved hjælp af andre der allerede har forstået ham

Das Kant an sich
Interview med en god ven

© Smike Kászner 2010
www.smike.dk

Layout: Rasmus Eckardt
Tryk: lasertryk.dk

ISBN 978-87-993592-0-2

Denne lille tryksag om Kants æstetik blev skrevet som en opgave på kunstakademiets afdelingen for kunstteori & formidling tilbage i 2000. Det er et forsøg på at forstå hvad *Kritik af Dømmekraften* egentlig handler om.

I de efterfølgende år har kollegaer fra tid til anden spurgt efter en kopi af opgaven. Der er åbenbart andre end mig, der også syntes at det første møde med Kant er vanskelig. Selvom det ikke skulle være muligt, vil jeg påstå at jeg kunne mærke min hjerne, da jeg læste *Kritik af Dømmekraften*.

Se denne tryksag som en studerendes introduktion til *Kritik af den æstetiske dømmekraft* - som nu foreligger i en dansk oversættelse af Carsten Juhl (Hæfter for Gæstfrihed nr. 6 - 7, 2006).

Jeg vil gerne benytte lejligheden til at sige tak til Carsten Juhl. Selvom jeg forinden havde taget akademiets 6-årige billedkunstuddannelse, var det først da jeg kom op til dig, at jeg begyndte at fatte, hvad kunst egentlig er for en størrelse.

Og tak til min ven Rasmus Eckardt, grafiker og billedkunstner, som for nylig foreslog at få *Das Kant an Sich* på tryk – og som satte teksten op og fik den trykt.

Smike Kászner

September 2010

MacDonalds, Königsberg

tirsdag den 9 maj 2000

Herr Smike: Lad mig allerførst udtrykke min glæde over muligheden for at kunne interviewe Dem Herr Rektor Professor Kant. Det er jo første gang i over 200 år, at muligheden byder sig. Vi har Deres skrifter, og som De sikkert er bekendt med, volder disse de allerstørste vanskeligheder selv for meget lærde. Vi har dog adskillige beretninger om at De i det talte sprog er nemmere at forstå. Deres forelæsninger skulle efter sigende have været ganske let fattelige, underholdende og et stort tilløbsstykke, gennem de mere end 30 år, som De forlæste i. Derfor er nutiden naturligvis spændt på at høre ordene komme fra Deres mund og ikke Deres pen.

Herr Professoren: Ja, her fra evigheden har jeg til dels kunnet følge de problemer, mine tekster har afstedkommet. Eller rettere de anstrengelser og frustrationer som de har afstedkommet. For jeg mener ikke problemet ligger i selve teksterne, dem står jeg stadig inde for. Problemet er nutidens måde at tilegne sig viden på. Problemet er selve postmodernismen. Ingen søger viden for videns skyld. Viden er blevet en vare. Den skal kunne omsættes hurtigt, hvorfor den skal være let fordøjelig. Fortidens store ideer og forestillinger skal klare sig i et multitaskende univers, hvor en sitrende acceleration er blevet status quo...

Herr Smike: Hvis vi lader postmodernismen ligge et øjeblik, så er det vel stadig ikke forkert at sige, at Deres tekster vanskeliggøres af de mange forbehold som figurerer som indskudte sætninger, af Deres tendens til at tillægge ord en afvigende betydning, af Deres trang til en arkitektonisk symmetrisk kunstig måde at tænke og dermed også skrive på. Selv Deres ven Hetz udtalte efter at have læst en kopi af manuskriptet til *Kritik af den Rene Fornuft*, at det at fortsætte med at læse Deres tekster ville være at pleje omgang med galskaben!

Herr Professoren: En mand som ikke forstår mine tekster som de foreligger, ville alligevel ikke kunne fatte indholdet, uanset hvordan disse selvsamme tekster var skrevet. Spørgsmålet er hvor meget De forstår

Herr Smike: Er der ikke noget med at De engang har fået målt Deres IQ og at den var relativ lav?

Herr Smike: Jeg begynder at fortryde at jeg ikke realiserede min oprindelige idé med denne opgave!

Herr Professoren: Hvad var den da?

Herr Smike: Deres minutløse arbejde med at bryde alle begreber ned i enkle bestanddele, deres systematik og arkitektoniske fremstillinger, fik mig til at tænke på kemilokalets plastikmodelsæt til opbygning af molekyler. De ved, det sæt med hundredvis af små farvede kugler i forskellige størrelser, som man kunne forbinde med hinanden med små stænger eller fjedre i forskellige længder. Jeg så for mig, en sådan skulptur af molekyler, der tilsammen udgjorde de væsentligste komponenter i Deres filosofi. I midten af skulpturen skulle das Ding an sich placeres. Man skulle skrive på de enkelte kugler, hvad de stod for. Man selvfølgelig også lave modellen på computer i en interaktiv variant. Modellen ville dog kræve at man var fortrolig med alle Deres ideer og alle de mellemregninger, der førte frem til disse ideer. Modellen ville blive uhyre kompleks og uden nogen garanti for at den i sidste ende, om så at sige gik op.

Herr Professoren: Hvad skulle der være svært ved den model? Sig mig Herr Smike, mener De selv, at De er kvalificeret til at interviewe mig?

Herr Smike: Jeg er nok hverken mere eller mindre kvalificeret til dette end gennemsnittet!

Herr Professoren: Gennemsnittet! Jeg Professor Immanuel Kant bliver interviewet af gennemsnittet! Ha ha. Kunne man ikke i det mindste ikke have vist mig den respekt at sende en studerende, der var en anelse over Deres gennemsnit. Hvorfor er det for eksempel ikke Deres klassekammerat Joachim, der interviewer mig?

Herr Smike: Fordi så måtte De sidde og vente meget længe. Joachim ville tage fejl af datoen for interviewet.

Herr Professoren: Visse vasse, De er en bondeknold Herr Smike. Og bondeknolde undgår jeg helst, uanset hvilken relation de har til mig. Mine søskende var også bondeknolde. Spildte jeg måske min tid sammen med dem? Nej, det gjorde jeg ikke.

Herr Smike: Nu skal vi lige blive enige om en ting Herr Professor. Det er en bondeknold der betaler for alle de Filet O Fish og Big Mac menuer, De lige har fortæret. Det er en bondeknold, der om lidt skal betale for Deres kaffe og Sunda is med karamel sauce. Det er en bondeknold der har skaffet til-ladelsen, til at De, her i eftermiddag kunne få fri fra evigheden og ovenikøbet gå en tur kl. 3 uden ledsager. Hvis De gerne vil tilbage til evigheden nu, skal De blot sige til. Så kan De tilbringe denne dag, som alle andre dage, med at gå rundt og kokettere med Deres evindelige citering af Aristoteles: ”Mine venner, jeg har ingen venner.” Herr Professor, jeg er Deres eneste ven lige nu!

Herr Professoren: Sådan var det jo heller ikke ment Herr Smike. Og Deres plastikmolekylemodel lød egentlig ikke så dum. Har De ikke noget imod det, vil jeg gerne lave den til Dem. Jeg mener jeg har alligevel masser af tid til rådighed. Her i evigheden går tiden nogle gange lidt langsomt.

Herr Smike: Nu hvor De selv bringer begrebet tid på banen, var det måske et udmærket sted at starte interviewet. Tager tid og rum tager sig anderledes ud i evigheden?

Herr Professoren: Udover at der er masser af begge, så grundlæggende nej. Jeg er jo stadig tilknyttet menneskeheden. Det er jo ikke lokaliteten, der afgør tiden og rummet, men derimod mennesket. Det er jo en af hjørnestenene i hele min filosofi. Tid og rum bor i mennesket. De er det erkendende subjekts primære erkendemateriale. Ergo fremtræder objektet anderledes for mennesket, end objektet for verden.

Herr Smike: Vil det sige, at vi mennesker i virkeligheden ikke kan se virkeligheden?

Herr Professoren: Ja, i virkeligheden kan vi ikke se virkeligheden. Men uden for virkeligheden, hvis vi kunne placere os der, ville vi heller ikke se virkeligheden. Vores erkendevne passer til fænomenverdenen og ikke til den virkelige verden, det jeg kalder den noumenale verden. Forsøger man at anvende de begreber, vi anvender i fænomenverden, uden for den selv-samme begribelige fænomenverdens grænser, fører det til fejlslutninger og selvmodsigelser.

Herr Smike: Jamen så er mennesket fanget i en illusion, den aldrig vil kunne slippe ud af. Så kan vi jo aldrig sige noget med sikkerhed om noget, ikke engang om os selv.

Herr Professoren: Jo vi kan, for visse ting lader sige noget om sig selv. Vi kan have udsagn, der siger noget om erfaringsverdenen, men hvis gyldighed ikke er afhængig af erfaring. Vi taler om erkendelse der går forud for erfaring. Det er hvad jeg kalder det aprioriske.

Herr Smike: Tror De, at det muligt at skære dette endnu mere ud i pap... af hensyn til os bondeknolde?

Herr Professoren: Al erfaring kommer af 2 faktorer og af sammenstødet mellem disse 2 faktorer. Den ene er verden uden for os. Den verden, eller virkelighed, som jeg lige fortalte, vi ikke kan sige noget om. Det er jo ikke verden, som vi kender den, der her er tale om, men verden som den tager sig ud forud for menneskets erkendelse af den. Det siger sig selv at en verden eller en ting, som går forud for vore erkendelse er en, vi ikke kan sige noget som helst om. Det er, hvad jeg kalder Das ding an sich. Tingen som den er.

Den anden faktor, som skal til for at få erfaring, er vores erkendelse. Ved hjælp af de redskaber som erkendelse giver fornuften, griber vi efter das Ding an sich. Vi former das Ding an sich med vores erkendevner og får en ny verden. Vi kalder den populært virkeligheden. Men det er det jo netop ikke. Det er virkeligheden, som den fremstår, efter vi har erkendt og formet den. Det er das Ding an uns. Tingen som den foreligger.

Herr Smike: Når De her bruger ord som erkendelse, erkendevner og erkendelsesredskaber, hvad dækker de så over?

Herr Professoren: Kan man tillade sig at spørge, om det er muligt at bestille endnu en Big Mac?

Herr Smike: Ja da!

Herr Professoren: Fornuften benytter sig af 2 typer erkendelsesredskaber. Vi har anskuelsesformer og forstandsformer. Anskuelsesformerne bruger vi til at sanse verden. Men bid mærke i, at det ikke er det samme som at de er vores sanser. De er de grundformer, som det vi sanser, former sig efter. Disse grundformer, og nu håber jeg, at der snart går et lille lys op for Dem Herr Smike, de er tid og rum! Vi kan ikke sanse en ting, uden at vi sanser det i rummet, et bestemt sted i rummet, og i et bestemt rumligt forhold til andre ting. På samme måde kan vi ikke sanse noget, uden at vi sanser det i forhold til en kronologi. Vi kan ikke sanse noget uden at give dette noget

en plads i tidsfølgen.

Netop ved at være anskuelsesformer kan tid og rum ikke gælde das Ding an sich. Da mennesket ikke kan frigøre erkendelsen fra tid og rum, da tid og rum er en del af mennesket, kan vi sige, at også det, som vi anskuer i fremtiden, vil forme sig efter tid og rum. Og det betyder, at videnskab, der beskæftiger sig med tid som sådan og rum som sådan, er nu i stand til at opstille love, som gælder al anskuelse.

Vi kan se på det således, at videnskaben om rummet er geometrien. Videnskaben om tiden er aritmetikken. Altså, det er matematikken, der beskæftiger sig med rene anskuelsesformer. Og de love matematikken opstiller, må på forhånd gælde al erfaring. Dette - på forhånd- har vi været inde på, det er jo hvad jeg kalder apriorisk. En apriorisk videnskab muliggør en definering af love uden først at skulle gå ud fra erfaring. Det er love, som erfaring nødvendigvis må rette sig efter. Kan De følge mig?

Herr Smike: Lige akkurat.

Herr Professoren: Hvad fik De egentlig i matematikkarakterer i skolen Herr Smike?

Herr Smike: 5 eller var det 03?

Herr Professoren: Det forklarer en del.

Herr Smike: Kan De give et eksempel, på hvordan apriorisk videnskab muliggør en definering af love, uden først at skulle gå ud fra erfaring?

Herr Professoren: Tag nu dette bæger, som der var chokoshake i for lidt siden. Det har en bestemt form. Derfor kan jeg på forhånd vide, at uanset hvilken væske jeg fylder den med, vil væsken antage begærets form. Om væsken kan jeg altså ikke sige noget på forhånd, men om formen kan jeg.

Herr Smike: Kunne De tænke Dem en chokoshake til Herr Professor?

Herr Professoren: Tak som byder.

Herr Smike: Nu er det jo ganske tydeligt at De Herr Professor har smag for MacDonalds chokoshake. Kan man opstille regler, som er alment gældende, på samme måde som med matematikken, når det gælder smag? Kan man sige noget alment gældende om for eksempel skønhed?

Herr Professoren: Ja, det kan man. Lad os træde et skridt tilbage og se på selve Deres spørgsmål Herr Smike. Hvad vil det sige at være alment gældende i denne sammenhæng?

På den ene side opstiller vi en tese, som siger, at en smagsdom er ikke baseret på et koncept, ikke baseret på et regelsæt. Hvis det var tilfældet kunne vi argumentere smagen og lade beviset afgøre argumentationen.

Overfor dette har vi antitesen, som siger, at smagsdommen er baseret på et koncept, for hvis ikke kunne vi ikke inddrage andre menneskers samtykke eller bifald.

Ergo har vi nu brug for en syntese...

Herr Smike: Jeg tror vi skal gå lidt langsommere frem Herr. Professor.

Herr Professoren: (Suk), erkendelse er afhængig af 3 evner. Forstanden, fornuften og dømmekraften. Vi skal forestille os, at dømmekraften skal sørge for, at det som forstanden og fornuften yder, bringes i forbindelse med den sanselige anskuelse. Og på den måde er dømmekraften evnen til at finde det særlige i det almene. Dømmekraften bygger bro mellem det private og det offentlige i sager der vedrører det sanselige. Der er tale om en subsumtionsevne, hvor det almene kan indordne sig det særlige og omvendt. Subsumtion betyder som bekendt en indordning under et mere alment begreb, f.eks. af et individ under en art.

Herr Smike: Forklar lige lidt nærmere det der med subsumtion?

Herr Professoren: Subsumtionen gør at dømmekraften kan gå 2 veje. Den kan være bestemmende, og den kan være reflekterende. Når vi starter med det almene og lægger det særlige ind under det, er dømmekraften bestemmende. Omvendt, går vi ud fra det særlige for at finde det almene, er dømmekraften reflekterende.

Hvorfor er det nu vigtigt? Jo fordi, den reflekterende dømmekraft arbejder uden love og begreber. Der findes ikke noget, som man kan subsumere under. Modsat gør sig gældende med den bestemmende dømmekraft, som kun anvender forstandens begreber. På den måde kan den bestemmende dømmekraft ikke være et princip for anvendelse af principper, da den selv er anvendelsen af et princip.

Hvad angår den reflekterende dømmekraft, der som sagt ikke arbejder efter andre principper, må subsumtionen ske under sig selv! Ergo er der tale om viden, der går forud. Den reflekterende dømmekraft er med andre ord ledet af et princip apriori. Og derfor kan den underkastes en kritisk undersøgelse.

Herr Smike: Jeg er bange for, at jeg igen er ved at miste tråden!

Herr Professoren: Herr Smike, dette går simpelthen ikke. Jeg foreslå vi bytter roller. De fortæller mig, hvad De ved, og så siger jeg om De har forstået det korrekt eller ej.

Herr Smike: Jamen, det er jo ikke et interview!

Herr Professoren: De stiller bare nogen meget lange spørgsmål, som jeg svarer ja eller nej til. Og mens De stiller disse spørgsmål, bør jeg måske prøve en Filet O Fish?

Herr Smike: Deres appetit som afdød fejler sandelig ikke noget!

Herr Professoren: Som De måske ved, blev jeg for første gang i mit jordiske liv syg i oktober 1803. Jeg fik et mildt slagtilfælde efter at jeg havde spist for meget engelsk ost. De gjorde mig så forskrækket, jeg er jo hypokonder, at jeg ikke turde spise mig ordentligt mæt inden min afgang i februar 1804. Og da evigheden ikke byder på mad og drikke, har jeg været sulten lige siden.

Herr Smike: Milde medierpølse! Jamen, så få Dem endelig en Filet O Fish. Det minder mig i øvrigt om en af Deres bekendte R. B. Jachman, som har beskrevet hvordan en frokost forløb hos Dem Herr Professor. Husker jeg ikke forkert, var der altid 3 retter efterfulgt af ost. Om sommeren spiste De med vinduerne, vendt mod haven, åbne. De var glad for kødsuppe, vermicelli og havresuppe. Ofte startede De med fisk, efterfulgt af kød. Men der var aldrig fjerkræ på bordet - antageligvis på grund af Deres forkærlighed for fugle og studierne af disse. Al kød og fisk blev spist sammen med sennep. Frokosten afsluttes med engelsk ost og et overflod af kager. De foretrak en Medoc til maden, og en glas dessert vin efter maden, som de parfumerede med appelsin skraller.

Herr Professoren: Forbløffende Herr Smike! Med den største lethed kan De præcis beskrive, hvordan jeg plejede at spise frokost, men De har den største besvær med selv det mest enkle og grundliggende i min filosofi.

Herr Smike: Sådan er postmodernismen Herr Professor!

Herr Professoren: Sig mig, hvad har De egentligt læst af mig?

Herr Smike: Foruden Kritik af Dømmekraften og forelæsninger om denne, har jeg støttet mig til diverse bøger som søger at formidle Deres ideer.

Herr Professoren: Vil Det sige, at De har læst Kritik af Dømmekraften uden først at have læst Kritik af den rene fornuft og Kritik af den praktiske fornuft? Sig mig læser De også biblen baglæns? Hvornår har De så tænkt Dem at læse Kritik af den rene fornuft og Kritik af den praktiske fornuft?

Herr Smike: Dem har jeg faktisk ingen intentioner om at læse. Det studie jeg går på varer kun 2 år, der skal jo også være tid til at læse andet.

Professoren: Hvis man har læst mine 3 kritikere og biblen, har man ikke behov for at læse andet!

Herr Smike: Jeg tror at Carsten Juhl vil være uenig med Dem i det.

Herr Professoren: Carsten Juhl, den charlatan!

Herr Smike: Hov, hov, det er min lektor De taler om!

Herr Professoren: Han er en charlatan. Han kunne blive en udmærket teoretiker, men se om han ikke ødsler sin tid bort. Han har både anskaffet sig hustru og barn og været på indtil flere aldeles unødvendige udlandsrejser.

Herr Smike: Jeg syntes vi skal forsøge at komme videre... nu kan jeg slet ikke huske, hvor vi var henne...

Herr Professoren: Så bare start med at gengive Kritik af Dømmekraften fra side 1 og frem.

Herr Smike: Jeg har ikke Deres sygelige autistiske evne til at genfortælle enhver tekst jeg nogensinde har læst... jeg kunne selvfølgelig læse fra en ende af i denne her fotokopierede udgave af dømmekraften, men det er der jo ikke meget interview over... De er den første, der vover en systematisering af æstetikken. De anser feltet for væsentligt, eftersom at De har sans for skønhedens og den æstetiske doms samfundsstiftende magt. Kan man antage, at det, som De søgte i Kritik af dømmekraften, var en grundlig-

gende undersøgelse af vores evne til at få og kommunikere ideer? En undersøgelse af evnen til at tænke ideer, mens ideer bliver til? Til brug for denne undersøgelse overførte De apriori principperne, som De havde opstillet i Kritik af den rene fornuft.

Herr Professoren: Fortsæt.

Herr Smike: Målet var en måde at nå frem til æstetiske domme, eller smagsdomme, om man vil, der havde almen gyldighed. Så ville De nemlig kunne opstille regler, for hvordan det menneskelige fællesskab hænger sammen vha. æstetisk klister. Men da vi ved på forhånd, at der ikke eksisterer et fuldkomment æstetisk fællesskab, handler store dele af den 3. kritik om erstatningen. Kunsten er en nødløsning for det ufuldkomne æstetiske fællesskab.

Herr Professoren: Ja, ja og atter ja.

Herr Smike: Foruden at være en æstetisk idélære er den 3. kritik så ikke også en transcendental kritik? Der er ting, som man kan erkende, men som ikke melder tilbage. De har transcendental status. I Deres system betyder transcendental ikke blot en overskridelse eller en overstigning, foruden at det betyder en ting, vi kun kan erkende gennem anskuelse - og hvorom det vi kan sige om tingen, nødvendigvis er falsk eller sandt - det som De kalder en syntetisk apriori dom. Det giver sig selv, at når vi tænker disse ting, må vi samtidig tænke på subjekt. Rum og tid er transcendentale betingelser for at kunne erfare en genstand, modsat fysiske, biologiske, psykologiske, sociologiske betingelser, som gælder for erfaringen - det empiriske.

Herr Professoren: Er det her nu Deres egne ord, eller er det Carsten Juhls ord, som De har taget notater af?

Herr Smike: øhm?

Herr Professoren: Øhm er ikke et svar. Og ved De hvad, der skal fart på!

Herr Smike: Ja, øh, så når vi hen til at... man kan sige, at Kritik af Dømmekraften er en naturlig fortsættelse af de 2 foregående kritikere eller analyser, som man ville kalde det i dag. I Kritik af den rene fornuft stilles spørgsmålet om, hvordan kan vi vide noget om verden. Altså det handler ikke om, hvad vi spørger om, men hvad vi spørger med - hvilke evner vi har til rådighed. I Kritik af den praktiske fornuft handler det om at opstille

regler for moral. Mennesket vil verden. Moralen skal sørge for, at der sættes grænser for denne vilje. Det handler altså om moral og frihed.

Herr Professoren: Nemlig, om hvad det vil sige at være et menneske, der lever et udfoldet liv!

Herr Smike: Spis Deres Filet O Fish... Mht. æstetikken gælder det om at finde en relation mellem det private og det offentlige. Uden en bro mellem det særlige og det almene, kan man kun sige noget alment om det almene og noget særligt om det særlige. Dømmekraften er transcendent, og hvis ikke ville kunst ikke kunne eksistere! Og uden kunst ingen kultur, idet kunsten som sagt er samfundsbevarende.

For at kunne sige om noget er skønt, må vi først se på, hvad vil det grundliggende sige at have smag... eller rettere hvad vil det sige at kunne dømme smag, hvad er en smagsdom? Til at besvare dette spørgsmål må vi se på, hvilke evner vi har til rådighed.

Herr Professoren: Lige præcis... Hvis man ikke har en forståelse af de evner, som jeg redegør for, og som spiller ind, vil det svare det til at ville bygge et hus uden at vide, hvad en mursten er. Historien er fyldt med filosofiske huse, hvor man ikke har anet, hvilken mursten man har brugt. Tag nu ham den sindssyge tyske syfilist, som kaldte mig en snu kristen, og sammenlignede mig med en ræv, der bryder ud af et bur, mister orienteringen og derfor lister tilbage i buret! Han skulle bare...

Herr Smike: Det var Dem selv, der sagde, at der skulle fart på!

Herr Professoren: Undskyld.

Herr Smike: Jeg fortsætter. De forklarede selv for lidt siden om de 3 evner, forstanden, fornuften og dømmekraften. Dem skal vi lige kigge på igen.

Herr Professoren: Hvorfor i alverden skal vi kigge på dem. Sig ikke at de heller ikke forstår dem!

Herr Smike: Jeg ville bare vende dem en gang til.

Herr Professoren: Lad mig gøre det! Så går det hurtigere. Dømmekraften er evnen til at dømme i betydning. Som jeg siger i den 3. kritik - tænke det særlige, som indeholdt under det almene. Forstået?

Herr Smike: Ja.

Herr Professoren: Indbildningskraften skaber billeder. Det er evnen til at forestille sig noget som ikke er sanseligt. Indbildningskraftens opgave er at formidle mellem sanseevne og forstand. Forstået?

Herr Smike: Ja.

Herr Professoren: Fornuften træder til, når der skabes ideer. Den strukturerer og ordner. Fornuften kan gå udover enhver mulig sanseerfaring. Fornuften træder til, når der er krise. Forstået?

Herr Smike: Ja.

Herr Professoren: Forstanden ordner billeder, det er en forståelses evne. Forstanden er evnen til at give begrebslige bestemmelser og fælde domme. Forstået?

Herr Smike: Ja. Men kan De måske uddybe det med begrebslige bestemmelser?

Herr Professoren: Forstanden er begrænset til det, som kan blive til genstand for sanseerfaring. Forstanden er med til, at tilbøjeligheder ikke løber løbsk. Forstanden stabiliserer friheden. Forstået?

Herr Smike: Ja, men jeg er lidt forvirret over noget. Nu har De tidligere talt om de 3 hovedevner. Men De har nu nævnt 5 evner eller hvad? De har nævnt dømmekraft, fornuft og forstand. Og så har de nævnt indbildningskraft og forestillingsevne. I mine noter har jeg både skrevet at forestillings-evne og indbildningskraft er en hovedevne, ved siden af fornuft og forstand. Jeg antager at forestillingsevne og indbildningskraft, dækker over det samme, men er det så også det samme som dømmekraft?

Herr Professoren: Glem Deres noter Herr Smike. Hvad står der i den 3. kritik?

Herr Smike: Det kan jeg ikke huske!

Herr Professoren: Læs den igen! Og igen for en sikkerheds skyld. Jeg fortsætter... når indbildningskraft og forstand kommer til kort, træder fornuften ind. Følelser kan knytte sig til, hvad som helst. Vi har lyst og ulyst for at undgå at vi tænker os ud af vores egen fornuft.

Det, jeg er ude efter, er skønhed, der frigør indbildningskraften. For at gøre dette må jeg først fjerne alt, der tilfredsstiller behov. Alt hvad der er kvaliteter, som fylde, godhed, fuldkommenhed, rørelse, tillokkelser osv. Det gælder om at nå ind til kernen, at tænke rent.

Derfor er det heller ikke objektets potentiale, der interesserer mig, men derimod, hvad der sker i subjekt, hvad der sker i mennesket. Det som igangsætter fri indbildningskraft. Det er formens igangsættende evne, der er vigtigst. Eller sagt med andre ord, det drejer sig om den rene smagsdom, det drejer sig om at undersøge evnen til at danne billeder - på det smallest mulige grundlag. Og er vi så snart færdige med dette interview?

Herr Smike: Nej, faktisk er vi først nu nået hen til, det som jeg gerne vil spørge om.

Herr Professoren: Jeg ved ikke, om jeg overlever dette interview!

Herr Smike: Det skal De skam ikke bekymre Dem om, De er allerede død.

Herr Professoren: Nå ja, hvad er det så præcist De mangler at spørge om?

Herr Smike: Jeg skal spørge om det skønnes 4 momenter, det matematisk sublime, det dynamisk sublime for så til sidst at spørge til Deres kunstteori, herunder Deres ideer om geniet, og om hvordan De ser Deres kunstteori fungere i en moderne kontekst?

Herr Professoren: Gå væk skygge, så har vi sandelig travlt, hvis jeg skal nå min gåtur kl 3, og det skal jeg. De 4 momenter, jamen vi har for så vidt lige gennemgået det første moment, der handler om det interesseløse. De 4 momenter er jo en kategorisering. Vi har tid og rum. Og vi har de 4 momenter som består af kvantitet, hvorunder hører enhed, flerhed og totalitet. Kvalitet, hvorunder hører realitet, negation og begrænsning. Relation, hvorunder hører substans, kausalitet og fællesskab og endelig modalitet, hvorunder hører mulighed, eksistens og nødvendighed.

Herr Smike: Det fik jeg ikke meget ud af.

Herr Professoren: Så lad mig eksemplificere det. Denne pommes frit som jeg holder i hånden, nu taler vi om enhed, dyppet ned i bægeret med ketchup, nu taler vi realitet, vil få bægeret med ketchup, til at afgive noget ketchup til pommes fritten, nu taler vi kausalitet, hver gang, nu taler vi nødvendighed.

Herr Smike: Så travlt har vi heller ikke. Nu går vi tilbage til, at jeg fortæller Dem, hvad jeg ved, som et spørgsmål. De har, som De rigtig nok lige har forklaret, valgt at gennemgå smagsdomme, vha. af en systematik og logik, der inddeler i momenter.

Spørgsmålet nu, lyder, hvad kaldes de 4 momenter under ét, der undersøger smagsdommene for henholdsvis deres kvalitet, kvantitet, relation og modalitet - væremåde?

Herr Professoren: "Det skønnes analytik!"

Herr Smike: Spørgsmål - Hvilket nummer har den paragraf og hvad hedder den, som handler om, at de kvalitative egenskaber ved smagsdomme er, at de bygger på følelserne lyst og ulyst. Da lyst og ulyst er forbundet med subjektet, er smagsdommen ikke en erkendelse. Det er lysten og ulysten, der er grundlaget for, at vi kan skelne i relation til smagsdomme. Følelsen af lyst og ulyst gør sig gældende i forbindelse med det skønne og det uskønne, det behagelige og det ubehagelige og det gode og det onde.

Herr Professoren: § 1 Smagsdommen er æstetisk!

Herr Smike: Spørgsmål - Hvilket nummer har den paragraf og hvad hedder den, der handler om at smagen for det skønne er uinteressert - "ohne alles Interesse". Det vil sige at man ser på genstanden uden at ville eje det, uden at personlige tilbøjeligheder eller moralske hensyn er til stede. Man ser med et umiddelbart og rent hjerte. Man ser bare.

Ved at være uinteressert får den æstetiske smagsdom selvstændighed, hvilket i øvrigt er betingelsen for kunstens autonomi, som derved giver muligheden for at formulere smagsdomme, der gælder udover den enkelte smagsdommer.

Herr Professoren: § 2 Den tilfredshed, som smagsdommen bestemmer, er uafhængig af enhver interesse!

Herr Smike: Spørgsmål - Hvilket nummer har den paragraf og hvad hedder den, der handler om, at det behagelige er forbundet med begæret. For så vidt at det er forbundet med behag at spise en Big Mac, for så vidt er det et behag med tilbøjelighedens interesse. Man vil tættere på det, der behager. Man vil forlænge tiden, der behager. Man har en interesse i det behagelige.

Herr Professoren: § 3 Tilfredsstillelsen ved det behagelige er forbundet med interesse!

Herr Smike: Spørgsmål - Hvilket nummer har den paragraf og hvad hedder den, der handler, om at hvad angår det gode, så smager og dømmer vi med en interesse. Det kan være en overordnet filosofisk- eller socialinteresse, der er på spil. En ren subjektiv følelse er der i hvert tilfælde ikke tale om. Tilfredsstillelsen ved det gode kan ikke lade spørgsmålet ligge om det blot er middelbart godt dvs. nyttigt eller umiddelbart godt dvs. godt i sig selv. Alene spørgsmålet gør, at vi ikke kan tale om ”ohne alles Interesse”.

Herr Professoren: § 4 Tilfredsstillelsen ved det gode er forbundet med interesse!

Herr Smike: De har nu vundet 8 Sundeas is!

Herr Professoren: Er det sandt?

Herr Smike: Ja, spørgsmålet er om De tør forsætte. Det er jo kvit eller dobbelt. Stopper De nu og beholder Deres 8 Sundeas is eller tør De tage chancen og gå efter 16 Sundeas is?

Herr Professoren: Jeg fortsætter!

Herr Smike: I hvilken film medvirker Poul Reichardt sammen med en hest, der hedder Ibrahim?

Herr Professoren: Poul hvem?

Herr Smike: Desværre, det rigtige svar er ”De røde heste”!

Herr Professoren: Jeg har aldrig oplevet magen til...

Herr Smike: Stille! Vi fortsætter, næste spørgsmål lyder, hvilket nummer har den paragraf, og hvad hedder den, der handler om en sammenligning af det skønne, det behagelige og det gode. Og hvor det siges, at hvad angår det behagelige og det gode, så er det ikke kun genstanden, der behager, men også dens eksistens. Modsat det skønne, hvor at smagsdommen er indifferent mht. genstandens væren til.

Herr Professoren: § 5 Sammenligning af de tre specifikt forskellige arter tilfredshed!

Herr Smike: Ok, spørgsmål - Hvilket nummer har det moment, der handler om, at når vi skal til at betragte smagsdommen med hensyn til kvantitet, ser vi, hvorfor det er så vigtigt at få fastlåst det kvalitative grundtræk om det interesseløse. Det interesseløse giver det smagsdømmende velbehag, en frihed og autonomi, der gør, at vi kan få almene domme. Vi har tidligere været inde på, hvordan der bygges bro mellem det særlige og det almene. Det som man dog skal holde for øje er, at hvad angår smagsdømmens kvantitet, så er det afgørende ikke, om der faktisk findes en almen stemme. Det afgørende er blot, at den æstetiske dom har almen gyldighed. Man kan lave følgende billede. At det ikke er nødvendigt at foretrække præcis den samme burger for at gå på MacDonalds sammen, det afgørende er at man er enige om at MacDonalds mad er i orden.

Herr Professoren: Og? Allegorien med MacDonalds holder ikke med mindre De foretager en sammenligning mere.

Herr Smike: Nå ikke! Nå, men så bare glem den. Kan man så i stedet opstille det paradoks, der siger, at jo tættere man når subjektet, desto tættere er man det almene. Forstået således at det fuldstændigt subjektive, et subjekt upåvirket i enhver henseende, et subjekt der slet og ret er subjekt, er netop det subjekt, der er istand til at fælde den almen gældende smagsdom?

Herr Professoren: Jeg ved godt, hvor De vil hen, men det er et noget anstrengt billede. Jeg vil foreslå at De holder Dem til følgende, enkle måde at se på sagen: Når lysten ved det skønne er uinteresseret, tjener den ingen, og er derfor fri til at tjene alle. Argumentet mod det, som De sagde, kunne være, at så taler vi bare om et motherboard, der ikke er programmeret endnu. Ja, om et nyfødt spædbarn, der ikke er præget. Og så er vi over i psykologien, eller teologien for så vidt, hvis det handler om, at det oversanselige fællesskab er størst ved indgangen til livet. Men skal vi ikke lade det ligge og så nøjes jeg med at svare på det oprindelige spørgsmål, hvor svaret er det 2. moment. Jeg kan i øvrigt ikke glemme, at De snød mig for 16 Sundeas is. De burde virkelig læse den 2. kritik. Som et plaster på såret, burde De i det mindste tilbyde mig et glas dessert vin med lidt appelsin skral.

Herr Smike: Sgu’ da ikke på McDonalds! Hvor har De været de sidste 200 år? Hvis De vil ha’ alkohol, må vi gå et andet sted hen. Kom så gå vi.

Herr Professoren: Kan vi vente 2 minutter, så er klokken præcis 3?

Herr Smike: Nej!

Herr Professoren: Jeg er bange for, at vi ikke kan tale sammen mens vi går, ser De jeg har for vane aldrig at åbne munden, mens jeg går, eftersom det er afgørende kun at trække vejret gennem næsen, hvis man vi undgå forkølelse og hoste.

Herr Smike: Kom nu bare, så stiller jeg et meget langt spørgsmål mens vi går hen til et sted, hvor vi kan få noget at drikke...

Downtown Königsberg

tirsdag den 9 maj 2000

Herr Smike: Spørgsmål - hvilket nummer har det moment, der handler om den rolle, det skønne må spille, for at smagsdommen finder noget skønt og ikke uskønt eller ligegyldigt - altså smagløst. Er det en rolle, der handler om at gøre nytte og i så fald hvordan? Hvis kunsten og det skønne ikke blot skal give nydelse, må der være tale om et formål. Og så har vi balladen, for er der tale et formål, kan vi ikke længere tale om "ohne alles Interesse". Hvis der er knyttet en hensigtsmæssighed, eller hvis vi skal blive i Deres terminologi en formålstjenelighed til skønhed, så betyder det jo, at der anlægges et moralsk synspunkt. Og så bliver æstetikken underordnet etikken - subsumeret om man foretrækker.

Løsningen kommer De med i form af ordene als ob - virke som om. Kunst må ikke leve på et budskab, men det må godt give indtryk af det rummer et. For at bruge Deres egne ord, som de står i, vent lige lidt, jeg skal lige finde det... i slutningen af § 17, hvor De skriver: Skønhed er formen på formålstjenesteligheden ved en genstand, såfremt den første bliver iagttaget ved den sidste uden forestilling om et formål.

Jeg tænker lige, om man ikke kunne udlede noget til IT folket af det her: Penge må ikke tjenes pga. af et formål, men man må godt give indtryk af, at det er tilfældet.

Undskyld, Herr Professor, nu skal jeg være seriøs igen... det er i samme moment De kommer ind på noget, der forekommer mig ganske komplekst. Nemlig forskellen mellem den idealistiske skønhed og den realistiske skønhed. Mellemregningerne må jeg indrømme, at jeg har noget svært ved at få styr på. Det har noget at gøre med, at formålstjeneligheden ikke kan knytte sig til objektet men kun til subjektet. Og at den relation, formålstjeneligheden kan have til subjektet, består i at objektets form giver subjektets erkendelseskræfter frit spil. De har tidligere i dette interview, været inde på at det interessante ikke var objektets potentiale, men hvad der skete i subjekt, altså mennesket. Altså det er formens igangsættende evne til at sætte evnerne

frie, der giver skønhed, som er idealistisk. Og hvis det ikke er frit, så er der tale om realistisk skønhed. Eller sagt på en anden måde, hvis det var meningen, at naturen skulle passe 1:1 med menneskets æstetiske dømmekraft, så skulle der jo ligge en idé om, hvad skønhed er - i det som skaber skønhed. Og så måtte vi jo af naturen lære, hvad der var skønt. Men så er det, at Herr Professor minder om, at det er i os selv, at vi finder målestokken for, hvad der er skønt, og at dette sker, når indbildningskraften er fri, og at det ikke passer med en realistisk tolkning, eftersom der i det realistiske ligger indbygget ideen om at skulle passe 1:1 med menneskets æstetik, hvilket jo må siges at være et formål...

Herr Professor, jeg syntes, jeg kører i ring, jeg kan ikke overskue det, kunne De ikke et øjeblik kunne lade være med at trække vejret gennem næsen og hjælpe mig? Nå ikke! Se der er et offentligt toilet. Lige derover. Hvad hvis vi lige gik derind, så kunne Herr Professor hjælpe mig?

Det offentlige toilet ved pl. Vasilevskovo, Königsberg

tirsdag den 9 maj 2000

Herr Professoren: Herr Smike, vil De virkelig gerne, at jeg skal hjælpe Dem ud af suppedasen?

Herr Smike: Ja tak!

Herr Professoren: Jeg kan ikke glemme, at De snød mig for 16 Sundeas is!

Herr Smike: Jeg lover at gøre det godt igen!

Herr Professoren: Æresord?

Herr Smike: Æresord!

Herr Professoren: Ok, så hør her, det er rigtigt at De mudrer rundt i det og blander begreberne sammen. For at gøre det så simpelt som muligt, foreslår jeg, at vi glemmer mellemregningerne, som De kalder dem. Vi nøjes med at forstå følgende: Der er 2 slags skønhed. En fri. Og en vedhængende. Ved den fri skønhed er der ingen bestemmelse om, hvad genstanden skal være, eller hvilket formål den tjener. Der er altså intet, som indskrænker indbildningskraften.

Ved den vedhængende skønhed er der noget, som indskrænker indbildningskraften. Nemlig at der er en bestemmelse for hvordan genstanden skal være - en bestemmelse for genstandens fuldkommenhed, hvis genstanden skal passe til det som den er tiltænkt at være.

Herr Smike: Kan De give nogen eksempler på fri skønhed og vedhængende skønhed?

Herr Professoren: Blomster er fri skønhed. Vi tænker ikke over formålet med blomsters skønhed. Det samme gælder mange fugle og skaldyr. Der er måske oven i købet slet ikke noget formål med deres skønhed.

Herr Smike: Der er da et formål med blomsters skønhed, det er jo at tiltrække bier!

Herr Professoren: Tænker De over det, eller er det bien der tænker over det?

Herr Smike: Nå ja, men der dog et formål med alt i naturen, det ved vi fra Darwin.

Herr Professoren: Darwin mig her og Darwin mig der... Vedhængende skønhed gælder bl.a. mennesket, bygninger og heste. Der er et formål med disse, ergo er der et begreb om deres fuldkommenhed.

Herr Smike: Hvad så med det der ideal skønhed og realistisk skønhed?

Herr Professoren: Vi kan opstille et ideal for skønhed, når der er begreb om fuldkommenhed, om den genstand vi taler. Ellers kan vi ikke. Vi kan således ikke opstille et ideal for skønhed for blomster. Vi har jo netop sagt, at det er fri skønhed, som er uafhængig af formål og dermed et begreb om fuldkommenhed. Vi kan ganske enkelt ikke tænke det. Det samme gælder stort set alt andet. Også for vedhængende skønhed, fordi vel er der et formål med et hus, men et ideal for dets skønhed afhænger af subjekt. Det afhænger af, hvordan man vil bruge det hus. Hvad forhold man har til det. Det eneste sted, hvor vi kan opstille et ideal for skønhed, er når vi taler om mennesket. Det alene har sit formål i sig selv. Som jeg skriver i §17: Kun det, som har formålet med sin eksistens i sig selv, nemlig mennesket, der selv kan bestemme sine formål gennem fornuften bla bla bla, er skikket til ideen om fuldkommenhed.

Herr Smike: Men så mangler der jo et skønhedsideal for den fri skønhed!

Herr Professoren: Kom nu skal vi gå!

Herr Smike: Jamen, hvis skønhedsidealet skal til for at kunne fælde æstetiske domme, der har almen gyldighed, hvad så med de stakkels blomster og skaldyr?

Herr Professoren: De har læst for meget K.E. Løgstrup, ja De har. Svaret på Deres oprindelig spørgsmål er 3. moment. Kom nu går vi Herr Smike!

Downtown Königsberg

tirsdag den 9 maj 2000

Herr Smike: Der er nu lige en ting til, jeg gerne vil vende mht. det 3. moment, omend det måske mere hører hjemme under spørgsmålet om Deres kunstteoris aktualitet. Det drejer sig om spørgsmålet vedrørende den rene smagsdom. De skriver i § 13: Smagen er endnu altid barbarisk, hvor den til tilfredsheden behøver indblanding fra tillokkelser og rørelser, ja sågar gør disse til målestok for sit bifald.

De fortsætter med at forklare, hvordan at tillokkelser ofte fejlagtig opfattes som henregnet til skønheden. Eller at tillokkelser ligefrem udgiver sig for skønhed, vi skal til venstre her, hvorved tilfredshedens materie bliver udgivet for at være formen.

Det er jo interessant at form og stof, på den måde bytter plads. Det er jo det aprioriske og det empiriske, der bytter plads. Jeg tillod mig at bruge ordet stof i stedet for materie, da det er mere tidssvarende. Dog under henvisning til at De benytter en variant af ordet materie, som har at gøre med materiens ustrukturerede sanseindtryk og formens strukturerede sanseindtryk.

Vel har De en kabale der skal gå op og derfor må holde begreberne adskilt, men man kan også læse § 13 og § 14 som en pietistisk germansk tankegang, der ligger langt fra vores dages opfattelse af skønhed. Ikke mindst når man samtidig ser på deres kunsthierarki med tegningen placeret øverst. Tegningen sørger for skønheden. Farver kan ikke øge skønheden, men blot øge behaget, vi skal ind her, pas på trappen...

12 Stooliev Artclub (Mira 67), Königsberg

tirsdag den 9 maj 2000

Herr Smike: Når man tænker på f.eks. abstrakt ekspressionisme er der jo tale om en mærkelig reducering af farvernes position.

Herr Professoren: Jo, det er en meget germansk vinkel på forholdet streg og farver. Vi tyskere var ene om dette syn på farven i slutningen af det 18. århundrede. Franskmandene havde det anderledes. Vi var inspireret af kunsthistorikeren og kunstfilosoffen Winckelmann, der jo som bekendt afviste oplysningsfilosofiens fremskridtstro, og som mente at udviklingen fra den græske antik til moderne kunst var et forfald. Når jeg nævner dette, er det en indrømmelse af, at der er dele af min filosofi, som kun tåler at blive set i en historisk kulturel kontekst. Jeg mener nu selv, at det er ganske få områder af min filosofi intakt efter 200 år? Dermed være ikke sagt at jeg har ændret holdning med hensyn til, hvad en farve eller en tone grundliggende er eller kan. Hvordan skulle en farve kunne være skøn Herr Smike? Tag f.eks. dette askebægers hvide farve. Er den skøn? Det er den samme hvide farve, som miden har!

Desuden er spørgsmålet også, om kunsten skal gå efter skønhed. Om det ikke er verden, der skal gå efter skønhed. Og kunst efter det sublime.

Jeg tror vi skal vente med den diskussion og dermed det sublime, og så lige gøre momenterne færdige..... forstår De tysk?

Bartender: Da

Herr Smike: Har De noget med appelsinskraller i?

Bartender: Njet

Herr Smike: Har De noget, der minder om?

Bartender: Da, Absolut Citron.

Herr Smike: Ja, hvorfor ikke! Lad mig få et glas af det og en cola.

Herr Professoren: Hvad er det?

Herr Smike: Det er ren C vitamin. De kan roligt drikke det.... vi mangler i øvrigt et spørgsmål om det skønnes analytik. Hvad nummer har det moment, der handler om det skønnes modalitet, altså væremåde. Momentet handler om noget i retning af...

Herr Professoren: Hvordan kan De sige, at momentet handler om noget i retning af? Enten ved De, hvad det handler, om eller også gør De ikke! Enten regner det eller også regner det ikke. Sådan er det med analytiske domme, apriori domme, domme der nødvendigvis er sande...

Herr Smike: Så klapper vi lige hesten!

Herr Professoren: Hvilken hest? Ibrahim?

Herr Smike: Jeg syntes det er et svært moment. Gider De lade være med at komme med tåbelige afbrydelser. Tjener en vodka til.

Bartender: Da

Herr Smike: Her drik Deres vodka og ti stille... vi har været inde på det særlige i forhold til det almene. Det vi nu skal se på er, hvordan det almene har noget at gøre med smagsdommens væremåde. Hvornår er smagsdommen en mulighed og hvornår er den en nødvendighed? Og hvad dækker sig bag ordene mulighed og nødvendighed?

De forklarer forskellen i starten af, jeg skal lige finde det, af § 18, hvor De skriver at: "Om enhver forestilling kan jeg sige, at det i det mindste er muligt, at den er forbundet med lyst." Og en sætning længere henne skriver De: "Men om det skønne tænker man, at det har et nødvendigt forhold til tilfredsheden."

Hvis smagsdommen skal kunne påberåbe sig nødvendighed - altså gyldighed, så forudsætter det ideen om en fælles sans. De kalder dette for sensus communis. Og det er ikke det samme som common sense eller ydre sans. Det er en bedømmeevne som fordrer, at man har ethvert andet menneskes bedømmelse in mente, sådan at bedømmelsen ikke får en skævvridning og alene afgøres af rent private forhold.

Herr Professoren: Det går da meget godt. Hør, kunne man måske få et glas til af vitamindrikken?

Herr Smike: Ok, men pas nu på De ikke får vitaminchok. De er jo ikke ligefrem vant til at drikke! Tjener en til!

Bartender: Da

Herr Smike: Derfor kan man sige at *sensus communis* ikke er en reel eller decideret fællessans. Men det er en sans, der hjælper os til at samstemme vores sansning, der hjælper os til at etablere et fælles grundlag at fælde smagsdomme på. Derfor er det tilladt at betragte *sensus communis* som det objektive princip som dømmekraften bygger på. *Sensus communis* er grundlaget for kognition som sådan og er derfor forudsætningen for æstetisk vurdering.

Herr Professoren: Og her vil jeg så gerne indskyde at det altså ikke er mig der opfinder ideen om en fællessans. Det skal rimeligvis understreges at det er noget som filosofien har arbejdet med siden antikkens tid, hvor bl.a. min kollega Aristoteles så for sig en fællessans, der sambinder de 5 kendte sanser, således at vi kan opleve et samlet sanseindtryk...

Herr Smike: Drik Deres vitamindrik før vitaminerne fordamper... Vi kom fra at den æstetiske dom gælder, ligesom den logiske dom, for alle. Men kun som allerede forklaret, hvis smagsdommen er baseret på en interresseløshed. Og værende uden interesse betyder nødvendigvis at *sensus communis* ikke har rod i erfaring. Erfaring er jo subjektiv.

Herr Professoren: Jeg kan høre at De er ved at tale Dem varm Herr Smike. Det er skam forståeligt, De værende billedkunstner og beskæftiget med det skønne. De mere end nogen anden ved jo at den følelse af lyst som det skønne fremmaner, afstedkommer et behov for at meddele sig. Og at dette betyder at følelsen af lyst ved det skønne ikke bare er består af nydelse, men af refleksion.

Men skulle vi ikke søge at afslutte denne snak om *sensus communis*. Vi har allerede været en del inde på det oversanselige, på forholdet mellem det særlige og det almene, på hvordan det særlige kan transcendentere det almene osv. Kunne vi ikke runde dette emne af med en konklusion der lyder; Uden en fællessans ville mennesket ikke kunne vide, ikke kunne føle, at oplevelser kunne forstås og deles med andre mennesker. Og må jeg så godt svare på det oprindelige spørgsmål?

Herr Smike: Det som Herr Professor siger nu, får mig til at tænke på biologen Jakob von Uexküll som er kendt for sine teorier om dyrs sanseverden. Min landsmand biokemikeren Jesper Hoffmeyer har i sin bog ”En snegl på vejen” beskrevet hvordan at Herr von Uexküll forestiller at dyrene lever lukket inde i hver sin subjektive verden. Herr von Uexküll kalder denne subjektive verden for ’*umwelt*’. Som den første art opdager mennesket at ét er ’*umwelt*’, noget andet er omverdenen. Og at andre mennesker sågar har andre ’*umwelt*’. Man kan ikke være sikker på verden, da man kun har sin egen ’*umwelt*’ udgave af den.

Som den første art udvikler mennesket en stærk evne til at identificere sig med andre artsfæller. Og denne identifikationsevne skaber et fælleskab, baseret på behovet for, at dele ’*umwelt*’ med hinanden, altså at gøre det særlige alment, at gøre det subjektive objektivt!

Vejen væk fra den isolation som den subjektive oplevelse af omverdenen skaber og over til dannelse af fællesskabet, går gennem sproget. Sprogets opfindelse muliggør evnen til at dele en forestilling om det fraværende og det mulige som ikke kan sanses. Eller sagt på en anden måde, mennesket kan overskride den umiddelbare erfaringsverden, uden dog at kunne løsrive sanserne fra deres bundethed til den menneskelige ’*umwelt*’.

Det lyder for mig som om vi både kan foretage en sammenligning til Herr Professorens grundlæggende teori om at vores erkendeevne passer til fænomenverdenen og ikke til den virkelige verden, at vi ikke kan se verden som den er, at vi ikke kan se *Das ding an sich*.

Jeg syntes også at man med rette kan søge en sammenligning med Herr Professors teori om *sensus communis* som en isolationsbefrier, der kan gøre det subjektive alment.

Lad os se på en konkretiseret forklaring på ’*umwelt*’ som Herr Hoffmeyer henter fra ”*Bedeutungslehre*”, Herr von Uexküll hovedværk fra 1940. En lille pige plukker en blomst og omdanner den derved til ornamentik i sin ’*umwelt*’. En myre klatrer op ad stilken for at nå kronbladene og omdanner derved blomsten til en sti i sin ’*umwelt*’. Skumcikadens larve borer sig ind i stilken efter saft, så den kan bygge sit skumhus, og omdanner derved blomsten til byggemateriale i sin ’*umwelt*’. Koen æder blomsten og omdanner den derved til føde i sin ’*umwelt*’.

Herr Professoren: Ja og hver af disse handlinger, for nu at bruge Herr von

Uexkülls egne ord ”præger sin betydning på det betydningsløse objekt og gør det til en subjekt-relateret-betydnings-bærer i den respektive umwelt”.

Herr Smike: De kender Herr von Uexküll!

Herr Professoren: Ja da, vidste De ikke at jeg var hans store idol? Hele Herr von Uexkülls produktion er stærkt påvirket af nykantianisme, ligesom alle andre store mænd der var tilknyttet de tyske universiteter fra 1870’erne til 1930’erne.

Herr Smike: Næh, det vidste jeg ikke!

Herr Professoren: Jo vist, Herr von Uexküll var ganske betaget af min transcendentale æstetik. Og han formår sandelig at udnytte min æstetik til at komme langt. Herr von Uexküll var jo både forløber for den moderne semiotik, kognitionsforskningen og etologien! Men han har desværre ikke fået den plads i historien som han fortjener. Herr von Uexküll store fejl her i livet, set fra hans kollegers synsvinkel, bestod i hans anti-evolutionære holdning.

Herr Smike: Der har vi Darwin igen!

Herr Professoren: Vær venlig ikke at nævne den mands navn mere!

Herr Smike: Det er velsagtens fordi at De og Deres ligesindede, Herr Professor, ikke tåler tanken om at der ikke er en plan med hverken mennesket eller verden...godt De ikke lever i postmodernismen!

Herr Professoren: Godt jeg ikke lever i postmodernismen? Jeg er postmodernismens stamfader!

Herr Smike: Jeg tror De har fået et lettere tilfælde af vitaminchok. Lad hellere vitamindrikken stå lidt og fortæl i stedet noget mere om Herr von Uexküll.

Herr Professoren: Nej, jeg vil ej. Det var Kritik af Dømmekraften vi skulle tale om, det var kunst vi skulle tale om, ikke bændelorme, pungulve og alverdens andre dyr.

Herr Smike: Syntes De slet ikke at det er fantastisk, hvordan så forskellige ting som skumcikader, oliemalerier, Big Macs og hvad ved jeg, alt sammen

kan anskues ud fra Deres transcendentale æstetik. Syntes De ikke at det er utroligt, hvordan indgangene og udgangene til Deres filosofi er så talrige som hullerne i en schweizisk ost, og hvor det enkelte hul kan føre én ud til hele verden og omvendt. Er det tankevækkende hvordan det hele hænger sammen... Herr von Uexkülls billede af de enkelte ‘umwelter’ som små bobler af selvverdener, er inspireret af Leibnizs monader, Leibnizs monader inspirerer Herr Serres til hans forestilling om det mangfoldige, Herr Serres forestilling om huden som en alsans kan tolkes som en variant af Deres *sensus communis* og sådan kunne man blive ved!

Herr Professoren: Det er måske interessant, at tingene hænger sammen, for en som netop er påbegyndt sin filosofiske læsning. For os andre er det ikke et emne der gør at vi ligger søvnløse.

Hvis De vil vide mere om Herr von Uexküll, vil foreslå at De forsøger at læse. Deres landsmand videnskabsteoretikeren Claus Emmeches har skrevet en udemærket tekst der hedder ”Kognition og omverden - om Jakob von Uexküll og hans bidrag til kognitionsforskningen” som blev bragt i *Almen Semiotik*, nr. 2, 1990.

Herr Smike: Det ved også så meget Herr Professor!

Herr Professoren: Ja, og jeg ved også at jeg lider af vitaminmangel... Hvis Deres tysk rækker til det, kan jeg give Dem en liste over væsentlige værker indenfor de områder vi nu taler.

Herr Smike: Der kan man bare se! Jeg har skam læst noget tysk litteratur... ”Claudia Schiffer – Ganz Privat”, ”Kraft durch Freude”, ”Jazz in der DDR”, men egentlig faglitteratur rækker mit tyske ikke til.

Herr Professoren: Det var ærgerligt, der findes ikke noget sprog tanken lystrer mere lydigt end tysk, alene af den grund at verbet kommer til sidst i sætningen... Men når vi nu taler om Herr von Uexküll, så kunne De få udemærket gavn af ”Essay on Man: An Introduction to a Philosophy of Human Culture” skrevet af Herr von Uexkülls gode ven og samtalepartner Ernst Cassirer. Den er netop skrevet på engelsk af hensyn til jer som er foruden det tyske sprog. Udover at binde tingene sammen, som De tilsyneladende har en interesse for, så indeholder Herr Cassirers bog også en hel del kunstteori. Og apropos kunst, er det ikke på tide vende tilbage til det som dette interview egentligt handler om? Jeg vil stadigvæk meget gerne svare på det spørgsmål, som jeg aldrig fik lov at svare på.

Herr Smike: Hvis De synes.

Herr Professoren: Får jeg en vitamindrik til, hvis jeg svarer rigtigt?

Herr Smike: Herr Professor, jeg tror vitterlig at De har fået vitaminer nok for i dag!

Herr Professoren: Jamen ikke nok for evigheden. Hvis jeg ikke får en vitamindrik som præmie for at svare rigtigt, vil jeg slet ikke svare!

Herr Smike: Ok.

Herr Professoren: Svaret er det 4. moment!

Herr Smike: Tjener en til!

Bartender: Da.

Herr Smike: Vi fortsætter. Hvilke §'er omtaler det matematisk sublime? Skønhed handler om harmoni. Skønhed ligger i formen. Skønhed er begrænset. Men hvad sker der, når mennesket konfronteres med det uformelige og ubegrænsede?

Herr Professor inspireres af englænderen Edmund Burke, som i afhandlingen "Oprindelsen til vore ideer om det sublime og det skønne" fremfører argumentet at det obskure og det antydende, snarere end det klare, fænger vores forestillingsevne.

Herr Professor skelner mellem 2 slags sublimitetter - eller ophøjethed om man vil. Det matematisk sublime og det dynamisk sublime.

Det matematisk sublime handler om, hvad der sker med subjekt, når det skal anskue størrelse. Til at begribe en størrelse kræves der en målestok. Vi kan være bevidste om denne målestok. Men vi kan også være ubevidste om den.

Er der tale om, at bedømmelsen af størrelsen har karakter af en udmåling, benyttes der tal. Efterhånden som bedømmelsen skrider frem, stiger tallet. Tællingen foregår fremadskridende. Der findes ikke noget "største", da talene bliver ved i det uendelige.

Herr Professoren: Er De sikker på at det kun var 03 eller 5 De fik i matematikkarakterer?

Herr Smike: Men hvad med selve måleenheden? Det kan være fod, meter, kilo, appelsiner, eller hvad som helst. Uanset hvad det er, melder spørgsmålet sig om, hvordan måle-enheden måles? For at undgå at en målestandard bruges til at måle en anden målestandard, som bruges til at måle en tredje målestandard, som bruges til at måle en fjerde målestandard... ja, så må der være en målestok, som vi kan begribe i en anskuelse. Herr Professor, hvad laver De nede på gulvet?

Herr Professoren: Jeg lytter skam efter. Det var bare stolen der flyttede sig, mens jeg sad på den. Tjener en til!

Bartender: Da.

Herr Smike: Har De nogen penge at betale med?

Herr Professoren: Nej, men det har De!

Herr Smike: De er ikke ked af det! Nå, men vi kom fra, at den matematiske størrelsesbedømmelse ikke kan foretages af sig selv, men i sidste er ende et æstetisk anliggende. Men denne, og nu kalder vi den for en æstetisk størrelsesbedømmelse, har sine grænser. Det skyldes at den sammenfatning, der er nødvendig for at lave en størrelsesbedømmelse, har en grænse. I § 26 eksemplificeres ovenstående vha. af Skt. Peterskirken og Pyramiderne. Hvad angår det sidste, så kan man befinde sig langt væk fra pyramiderne. Men dermed opnås ingen oplevelse af pyramidernes størrelse. De enkelte dele, dvs. stenene, opfattes kun dunkelt. Er man for tæt på pyramiderne, blokerer den nærmeste sten for udsynet af alt andet. Men i den rette afstand sker følgende: idet øjet bevæger sig fra jorden og til pyramidens spids, er indbildningskraften ikke i stand til at sammenfatte alt det, som ses undervejs. Ens anskuelser af nogle af stenene ryger sig en tur, idet øjet passerer nye sten. Indbildningskraften giver op mht. at fastholde en helhed. Den har nået en grænse, et maksimum. Fornuften søger totalitet, sammenfatning til én anskuelse, én bedømmelse. Fornuften kan gå udover enhver mulig sanserfaring. Ergo kan vi sige, at for den æstetiske størrelsesbedømmelse findes der noget, som afstedkommer en krise for evnernes forhold til hinanden. Eller et omfattende pres på evnerne, om man vil.

Vi talte tidligere om, hvordan at indbildningskraften skaber billeder. Det som sker nu er at indbildningskraften kommer til kort over for helheden. Den kan ikke skabe det samlede billede. Og så er det, at fornuften træder til. Fornuften træder til, når der er krise.

Herr Professoren: Det eneste fornuftige ville være at bestille en vitamindrik til. Man skal bare drikke tilstrækkeligt meget, så får man 2 indbildningskræfter, og så er der ingen krise! Tjener!

Bartender: Da

Herr Smike: Men når indbildningskraften kommer til kort, og det gør den over for det uendelige, som den ikke kan sammenfatte, så vækkes samtidig følelsen af agtelse for den overlegenhed fornuften viser, som idéskabende evne, overfor sanseevnerne. Indbildningskraftens krise, og dermed ulysten, er formålstjenestelig - er hensigtsmæssig, til at få gang i fornuften og dermed lysten ved dens ideskabelse. Følelsen af det sublime er således samtidig en følelse af lyst og ulyst.

Herr Professoren: Hvad er værst? Den negative lyst. Eller den positive ulyst. Førerhunden uden sin blinde makker. Eller den blinde makker uden sin førerhund.

Herr Smike: Skal vi ikke prøve at falde lidt ned på jorden igen? Tjener en kaffe!

Bartenderen: Da

Herr Smike: Man kan afslutningsvis sige om det matematisk sublime, at mennesket ikke svarer til naturen 1:1, i hvert tilfælde ikke når det gælder indbildningskraften. Til gengæld udviser fornuften en overlegenhed over naturen, uanset hvor stor naturen er.

Herr Professoren: Er det nu jeg skal svare på spørgsmålet? Svaret er §'erne 25 til 27. Hvad har jeg vundet?

Herr Smike: Ønsker De at kommentere eller føje noget til det jeg sagde om det matematisk sublime?

Herr Professoren: Ja, jeg ønsker at tilføje at De kunne have sparet en masse luft ved at gå til sagens kerne med det samme og sige, at det handler om at vurdere størrelser, udelukkende vha. af vores begrænsninger. Og at, som jeg skriver i § 25, "Sublimt er det som, blot at det kan tænkes, beviser en sindets evne, der overgår enhver sansemålestok." Resten giver jo sig selv.

Herr Smike: Det er taget til efterretning, at Herr Professor ønsker at interviewet afvikles hurtigere. Spørgsmål, hvilke §'er handler om det dynamisk

sublime? Hvor det matematiske sublime handlede om størrelse, kan man sige, at det dynamisk sublime handler om voldsomhed.

Voldsomheden møder vi i form af magt. Magt forstået bredt. Altså også naturens magt. Det er, når vi sætter os op imod magt at vi møder magt. Men eftersom vi frygter det, vi sætter os op imod, som vi gør modstand imod, er der frygt med i vores møde med magt. Men man kan godt møde en genstand som er frygtelig, uden at frygte den. Herr Professor forklarer dette med billedet af den dydige, som finder Gud frygtelig uden at frygte ham - så længe den dydige ikke tænker på at sætte sig op imod Gud.

Herr Professoren: Jeg finder Vitamindrikken frygtelig uden at frygte den.

Herr Smike: Truende fjelde, tordenskyer der spyer lyn og brag, vulkaner i udbrud, orkaner der pisker bølgerne til oprør... alt dette kan vi intet stille noget op imod. Vore modstandsevne rækker ingen vegne. Alligevel finder vi synet af denne slags formløshed tiltrækkende. Og jo frygteligere den er, desto mere tiltrækkende. Desto mere begejstres vi. Desto større er den sublime følelse. Så længe, vi vel at mærke befinder os i sikkerhed for den! Ellers taler vi slet og ret om frygt.

Ligesom med det matematisk sublime er der tale om, at evnerne sættes på en prøve og at det afstedkommer modsatrettede sensationer. Lyst og ulyst.

Herr Professoren: Herr Smike, har De set kvinden derover. Hun sidder og smiler til os. Jeg tror gerne hun vil gøre os selskab!

Herr Smike: Lad være med kigge på hende. De kommer med et eksempel på dynamisk sublimitet, som nok vil forekomme uacceptabelt for de fleste i min tid. Jeg tænker på Deres billede af krigen som værende sublim. De siger at krig, ført på en bestemt måde, nemlig med hensyntagen til borgerlige rettigheder, dvs. at man ikke voldtager, plyndrer, ydmyger osv., det er en krig som har noget sublimt over sig. Og jo større fare der er på færde, desto større er følelsen af sublimitet. De går ligefrem så langt som at sige at den slags krige er nødvendige. I § 28 skriver De: "Derimod plejer en langvarig fred at gøre den rene handelsånd fremherskende tillige med den tarvelige egen nytte, fejheden og blødagtigheden, samt at fornede folkets tænkemåde".

Man kan selvfølgelig vælge at fortolke det som en appel om anstændig krigsførelse. Men det er måske mere nærliggende at tolke det som en legi-

timering af krig som sådan. Og der må man sige, at de krige som har været ført efter Deres tid Herr Professor, i særdeleshed dem udkæmpet i det 20. århundrede, på ingen måde har været i stand til at leve op til idealerne for borgerlige rettigheder. Tværtimod.

Herr Professoren: Pardon, pardon, måske blev jeg revet lige lovligt meget med af mine russiske officersvenners soldaterhistorier. Lad det nu ligge. Se, se, hun smiler igen!

Herr Smike: Ja, for det er jo egentligt et tankevækkende billede De lægger op til, nemlig at krig og kunst begge er samfundsbevarende.

Smilende kvinde: Kunne sådanne 2 flotte tyske mænd, ikke ha' lyst til at købe en drink til mig?

Herr Smike: Skrid pommesteg, det er en lukket fest.

Herr Professoren: Hvorfor kan hun ikke blive og gøre os lidt selskab Herr Smike? Hvad hedder De?

Opfindsomme Olga: Mine venner kalder mig Opfindsomme Olga!

Herr Smike: Hun kan ikke blive, hun er på arbejde!

Herr Professoren: Det forstår jeg ikke?

Herr Smike: Hun er en glædespige.

Herr Professoren: En glædespige, sikke et held. Vi kunne jo godt bruge lidt glæde her ved bordet, kunne vi ikke Herr Smike?

Herr Smike: Det foregår ikke ved bordet, Herr Professor!

Opfindsomme Olga: Jeg syntes professoren er sød, men jeg syntes hans ven er dum. Skal vi to ikke gå et andet sted hen? Jeg bor lige rundt om hjørnet.

Herr Professoren: Gerne!

Herr Smike: Herr Professor, hvad har De gang i? Gud og hvermand ved, at De aldrig har udvist den mindste interesse for kødets laster! Desuden har De ikke en mark på lommen!

Herr Professoren: En gang skal jo være den første. Og jeg er efterhånden 276 år. Og hvad angår penge, så lovede De at gøre det godt igen for snyderiet med de 16 Sundeas is!

Herr Smike: Der er fandens til forskel på 16 Sundeas is og så Opfindsomme Olga!

Herr Professoren: Jeg lover at svare på alle spørgsmål, De stiller, hvis bare jeg først må få chancen for at finde ud af, hvori Olgas opfindsomhed består.

Herr Smike: Hvad kan du, og hvad koster det?

Opfindsomme Olga: Øh, jeg kan give ømhed og kærlighed... hvis man er venner med mig...

Herr Smike: Vi har rimeligt travlt. Hvad kan du?

Opfindsomme Olga: Tysk, fransk, spansk, svensk, græsk, blidt, hårdt, luksus cocktail...

Herr Professoren: Sikke et sprogøre!

Herr Smike: Hvad koster en luksus cocktail?

Opfindsomme Olga: For jer begge på en gang?

Herr Smike: Bare professoren.

Opfindsomme Olga: 200 DM for en time.

Herr Smike: Du må da ha' spist sauerkraut! Vi finder en anden.

Opfindsomme Olga: Ok 100 DM?

Herr Smike: 50 nu. Og så yderligere 50 når I kommer tilbage hertil... hvis professoren smiler som et lille barn.

Opfindsomme Olga: Ok.

Herr Professoren: Øh, hvad skal jeg gøre Herr Smike?

Herr Smike: For første gang nogensinde, skal De bare lade være med at tænke. Så går det af sig selv.

Herr Professoren: Heller ikke på tid og rum!

Herr Smike: Heller ikke på tid og rum. Skynd Dem nu bare.

Herr Professoren: Det skal jeg nok. Fortsæt De bare med interviewet.

Herr Smike: Hvordan skulle jeg kunne det?

Herr Professoren: Interview Dem selv. Vi ses!

Herr Smike: Jamen, så forsætter jeg alene Herr Smike. Før en diskussion af Herr Professorens kunstteoris aktualitet, ville jeg gerne, om Herr Smike kort opridsede de overordnede betydninger, Herr Professorens tekster havde på tiden umiddelbart efter.

Herr Smike: Jo vist, lad mig lige finde nogle tekster frem fra min taske, som jeg kan støtte mig til. Hvad har vi her? Introducing Kant, Kants æstetik, Det sublime er nu, Politikens filosofi leksikon, Kant Glossary, Kant in 90 minutes, De europæiske ideers historie, Det skønne, Introducing Postmodernism, Æstetik, Filosofihistorie for begyndere, Det sublime og den postmoderne tilstand, Michel Serres' Æstetik – De blandede legemers filosofi, The Role of "Common Sense" in Kant's Deduction of Judgements of Taste, Det sublime og avantgarden, En samtale med Jean-François Lyotard, The urban survival handbook...

Herr Smike: Hov, den sidste der, den har vist ikke noget at gøre med Herr Professoren!

Herr Smike: Nej, men husk på vi er i et okkuperet område bag det tidligere jerntæppe. Man skal aldrig føle sig for sikker med de russere!

Bartender: Da!

Herr Smike: Helt overordnet kan man jo sige at Herr Professoren reddede, ikke mindst videnskaben, ud af en slem kattepine. Som De ved, havde Hume trængt både filosofien og videnskaben op i en krog med sin ekstreme skepticisme, der underminerede muligheden for det metafysiske og dermed for at erfaring kan være andet end empirisk.

Herr Smike: Hume havde vel også undermineret grundlaget for Gud?

Herr Smike: Bestemt, men så er det, at Herr Professoren med sin metafysisk transcendentale filosofi på genial vis forbinder empirisme og rationalisme og derved får fremtænkt "syntetiske påstande apriori". Dvs. at Herr Professoren viser, hvordan man kan vide noget om verden, uafhængigt af erfaring. Herr Professoren opererer med analytisk apriori domme, syntetisk apriori domme og så syntetisk aposteriori domme...

Herr Smike: Stop, stop, stop, alt det der kunne De havde fyret af, da Herr Professoren var der. Det jeg gerne vil høre er bare, i ganske få ord, hvad Herr Professorens tanker har betydet?

Herr Smike: Han reddede videnskaben fra næsten ikke at kunne sige noget om noget, han reddede Gud, han redegjorde for de etiske principper, som man kan forsvare menneskerettigheder med, og han medvirkede stærkt til at give kunsten en autonomi! Med andre ord, Herr Professoren er et eksempel på, at en filosofi kan være overalt i en kultur, uden at flertallet ved af det.

Herr Smike: Hvis vi tager kunsten separat, kan De så skridt for skridt, kort redegøre for, hvad der siden hen skete med hans ideer?

Herr Smike: Nej, det kan jeg ikke! Jeg føler mig ikke klædt på til at kunne redegøre for hvad Hegel, Nietzsche, Heidegger, Foucault, Lyotard, Derrida og andre filosoffer, der har beskæftiget sig med Herr Professoren og kunstteori, har ment eller ikke ment.

Herr Smike: Nå, men kunne De så sige noget om Herr Professorens kunstsyn og sammenholde det med verden af i dag, som De oplever den?

Herr Smike: Ja, det kan jeg godt. Hør, skulle vi to ikke være dus med hinanden. Vi er jo ret tæt på hinanden?

Herr Smike: Næh, det syntes jeg ikke. Jeg er egentlig blevet ret glad for denne formelle tiltaleform.

Herr Smike: Nuvel, lad os starte med hvad Herr Professoren siger om geniet. Vi bør have i baghovedet, hvad det er for en tid vi taler om. Kunsten er uløseligt forbundet med naturen. Synet på naturen var præget af klassicismen. Vi har allerede været inde på Winckelmanns tanker. Som billede kan vi anvende, at datidens æstetikere, som jo næsten alle var klassicister,

mente at plantagen var skønnere end skoven. Den antikke verdens græske kunstnere, som klassicisterne beundrede, samlede, hvad der var af skønhed spredt i naturen, og lod sig inspirere til en hybrid, der hævdede sig over det eksisterende. Den græske kunstner var orienteret mod en skønnere og mere fuldkommen natur. Nok skulle kunsten efterligne naturen, men den skulle samtidig være skønnere end naturen, som den findes.

For at bevare kunstens autonomi og sikre dets berettigelse mht. det skønne, introducere Herr Professoren genibegrebet i sin æstetik. Herr Professorens ideer om geniet fik stor betydning i romantikken.

Skal vi se på, hvad Herr Professoren mener om geniet og kunsten, kan der ligge en fordel i en systematisering, som den Herr Professoren anvender, for at holde de enkelte synspunkter adskilt. Der vil være tale om en overfladisk kommentering, da det ofte er indlysende, hvorvidt Herr Professorens ideer om geniet har aktualitet eller ej. Vi vil jo nødig trætte Dem unødvendigt Herr Smike, med at skulle høre på Dem selv.

Herr Smike: Tak, for hensynet!

Herr Smike: Selv tak. Punkt 1: Kunstværket giver sig ud for natur, men vi er bevidste om at det er kunst. Kunstværket skal syntes så fri for regler, som var kunstværkets form et naturprodukt.

Kommentar til punkt 1: For det moderne menneske synes det indlysende, at kunsten i mellemtiden har krydset grænser, der viser at afstanden til naturen kan være aldeles stor. For ikke at træde rundt i det indlysende, kan man nøjes med at sige at, hvis punkt 1 skulle følges, ville ikke mindst konceptkunsten, men også minimalismen, pop art og meget anden kunst ikke have set dagens lys. Netop fordi kunsten i det 20. århundrede så ofte har frigjort sig fra en naturefterligning, vil det være omsonst overhovedet at gå videre ind i en diskussion om, hvorvidt kunsten ville være bedre stillet om man fulgte punkt 1 eller ej. Det ville svare lidt til at diskutere om MacDonalds ville være bedre uden Big Mac eller ej.

Punkt 2: For at efterligne natur, må man ikke kunne se spor efter de regler kunstneren har anvendt. De skal være usynlige - skjulte.

Kommentar til Punkt 2: Tanken om, at reglerne for kunstværket skal være skjult, er endnu et eksempel på, hvor langt væk kunsten har udviklet sig siden Herr Professorens tid. I mange henseender kan man sige, at for

moderne kunst gælder det modsatte. Reglerne skal være så synlige som mulige, da det er dem, der legitimerer værket. Både når det gælder en forståelse af værket og når det gælder en positionering af værket. Her kan passende henvises til Karl Heinz Lüdekings tese om, hvordan synliggørelsen af teori er alfa og omega, for at få succes som kunstner.

Endelig kan man sige at punkt 2 er i konflikt med megen eksperimenterende kunst, der ikke har en afsluttet form, men en afsluttet æstetisk undersøgelse, hvorfor reglerne stadig er blottede, som skelettet til et højhus, der endnu ikke har fået sin facade.

Punkt 3: Geni er natur. Genialitet er medfødt. Det er naturen, der giver geniet de regler, som han arbejder efter. Kunstneren kan ikke selv udtænke disse regler. Deraf følger, at geniet heller ikke kan redegøre for, de regler han følger.

Kommentar til punkt 3: For så vidt er ham, som Herr Professoren kaldte den sindssyge tyske syfilist, ikke helt uenig med Herr Professoren om at geniets evner er formet af, for geniet ubevidste, naturkræfter. Herr Nietzsche mener, at geniets evner er skabt af følelser, som overskrider subjektets grænser. Følelser der pirrer de dyriske funktioner gennem forestillingsbilleder og begær efter intensiveret liv.

I vores dage er forventningen vel nok, at genetikken og/eller neurologien vil afgive et svar inden for få år, som endelig vil kunne afgøre spørgsmålet om arv og miljø. Her ligger kunstverden på linie med resten af samfundet.

Der er ikke nogen diskurs indenfor kunstverden, mig bekendt, som drejer sig om, hvorvidt geniale kunstnere er geniale på grund af en naturens gave. Dermed ikke være sagt at selve begrebet genialitet er uden interesse for vore dages kunstverden.

Punkt 4: Geniets værk må være eksemplarisk. Det må være målestok for anden kunst. Geniets kunst skaber nye regler. Geniet danner skole. Men ved at efterligne geniets regler metodisk, mistes noget af det geniale, der lå i geniets regler.

Kommentar til punkt 4: Det kan bero på uvidenhed, men umiddelbart kan jeg ikke forestille mig mange kunstnere, som vil opponere voldsomt. Punktet vil ikke møde den store modstand i vore tid. Vi vil nok bare foretrække ordet stjerne, fremfor ordet geni. Som ideal passer punktet fint til skuespillere, billedkunstnere, instruktører, forfattere, DJ's osv.

Punkt 5: Herr Professoren taler om 2 måder at efterligne geniet/det originale. Den første siger: "Efterligning bliver imidlertid til efterbelse, når eleven eftergør alt..." (§49). Den anden siger at det manierede kunstværk, i sin stræben efter at være særligt, distancerer sig fra "andre efterlignere" uden at være i stand til at byde på noget selvstændigt. Altså ikke formår at realisere den idé, som det bygger på, og som er forbundet med originalitet.

Kommentar til punkt 5: Ligesom med punkt 4, kan jeg ikke se, at punkt 5 skulle have mistet sin gyldighed som udsagn. Hverken mht. tilslutning eller mht. at behandle et eksisterende problem inden for kunst såvel som kultur.

Punkt 6: Det ene geni vækker det originale i det andet geni.

Kommentar til punkt 6: Jeg tror at forstå, hvor Herr Professoren vil hen. Nemlig at der er tale om en synergieffekt. Jeg tror således ikke, at det skal forstås som at "aktive" genier kun kan eksistere der, hvor der i forvejen findes andre "aktive" genier. Dette ville jo udelukke at en Robinson C. kunne være et geni, hvilket forekommer mig mærkeligt.

Punkt 7: Kun kunstnere kan gøre rede for (forklare), hvad skøn kunst er. Og det er kun den enkelte kunstner, der kan dømme sit eget værk som skøn kunst.

Kommentar til punkt 7: Månen en moderne kunstner kunne sikkert godt tænke sig at det forholdt sig således. Virkeligheden vil noget andet. I takt med den øgede institutionalisering og kommercialisering af kunsten er det i stigende grad ikke-kunstneren, der bedømmer og forklarer kunsten.

Punkt 8: Kun kunstneren kan være et geni. Videnskabsmanden kan ikke. Der er kun en gradsforskel mellem videnskabsmanden og hans efterfølger. Det skyldes at videnskabsmanden kan gøre rede for alle skridt, han tager hen ad forskningsens vej. Det kan kunstneren ikke.

Kommentar til punkt 8: Her er for alvor tale om en forestilling som synes forældet. Den naturvidenskabelige grundforskning er jo langt hen ad vejen baseret på at videnskabsmanden udnytter klare øjeblikke af intuition. Han kan ikke redegøre for, hvordan han nåede resultatet.

Jeg overvejer om titlen af geni ikke også bør gælde for flere end kunstneren og videnskabsmanden. Hvad med hærføreren, der kan foretage geniale træk, også baseret på intuition. Og hvor at en efterligning ofte er irrelevant

eller udelukket, da det netop drejer sig om en særlig disponering på et særligt sted i et særligt øjeblik.

Punkt 9: Der er kunsten der ikke kan læres, og der er håndværket, der kan læres. Herr Professoren kalder håndværket for mekanisk kunst. Det er en misforståelse, at geniet udfolder sig bedst ved at frasige sig al skoling og alle regler. Uden kendskabet til reglerne for det håndværksmæssige, ingen kunst.

Kommentar til punkt 9: Udsagnet har ikke mistet sin aktualitet, eftersom diskussionen stadig dukker op i medierne og i kunstkredse, fra tid til anden, om nødvendigheden af, eller overflødigheden af, at være håndværker, ved siden af at være kunstner. Den megen tale om en "non skill" generation (orienteret imod readymades/installationer) er med til at give spørgsmålet aktualitet.

Herr Smike: Det var jo væsentlige punkter i Herr Professorens teori om geniet og kunsten, der viste sig uaktuel. Er der nogen grund til at vi overhovedet skal beskæftige os med hans æstetik?

Herr Smike: Ja, der er. Selvom hans ideer om geniet kan virke uaktuelle, og selvom spørgsmålet om skønhed ikke fylder så meget i kunsten i dag, så bliver spørgsmålet om det sublime ved med at presse sig på.

Herr Smike: Hvorfor det?

Herr Smike: En forklaring kunne være, og jeg antager mange andre har tænkt det mere grundigt igennem end jeg, at det skønne ganske enkelt ikke længere udgør en udfordring. Men det gør det sublime derimod. Og her tænkes ikke kun på de konkrete forsøg på at frigøre kunsten fra skønhedsforestillinger som f.eks. konceptkunsten har gjort. Der tænkes kunsten samlet set.

At gengive naturens form, visuelt og auditivt, er noget, som vi er i stand til så godt, at illusionen er tæt på fuldendt. Kunstneren har ingen rolle i at fuldende illusionen. Det er videnskabsmanden og hans kommende opfindelser, der vil sørge for det. Med populærkulturens æstetiserede tankegang kan man koge det ned til at, kunstneren ikke bør søge at konkurrere med hverken Playboy eller National Geographic. Disse skaber skønhedsbilleder, der i klassisk forstand, hvor det gælder en efterligning eller forskønnelse af naturen, er kunstnerens billeder overlegen til enhver tid.

Og med skønheden ude af billedet, vendes blikket som sagt oftere mod, hvad der er tilbage, nemlig det sublime. Og så er det jo heldigt, at det uformelige, utydelige, ufremstillelige sublime ikke er udtømt kunstnerisk, men er en ligeså stor kunstnerisk udfordring, nu som dengang i oplysningstiden.

Der findes en række æstetikere som arbejder på en kvalificeret måde med spørgsmålet om det sublime, og derigennem nødvendigvis må tilbage til Kant og Burke.

Herr Smike: Hvad siger de moderne æstetikere? Dem vil jeg meget hellere høre om end Herr Smikes lomme filosofiske strøtanker.

Herr Smike: Der er blandt andre franskmænden Jean-François Lyotard, som er meget optaget af spørgsmålet om det sublime. Og han har haft stor indflydelse på, hvordan vi skal se på, hvad det postmoderne er.

Herr Smike: Hvad er det nu postmodernismen egentlig er?

Herr Smike: Jamen vi kan lade Lyotard selv svare. I "En samtale med Jean-François Lyotard" stiller Bernhard Blistene, netop det spørgsmål. Lyotard svarer: "Hele mit arbejde går ud på at finde ud af, hvad den er, men jeg ved det ikke endnu. Det er i virkeligheden en diskussion, der kun lige er begyndt. Sådan var sagernes tilstand også i oplysningstiden: diskussionen vil ophøre før den overhovedet når til en slutning."

Herr Smike: Klog mand der ikke engang ved, hvad han arbejder med! Ved han hvad det sublime er?"

Herr Smike: Ja, og nu citerer jeg fra denne her bog, der hedder "Introducing Postmodernism": "Modern art for him (Lyotard), is that which presents - the fact that the unrepresentable exists. To make visible that there is something which can be conceived and which can neither be seen nor made visible: this is what is at stake in modern painting." Jeg citerer et andet sted: "What we can conceive of - the infinite great, for instance- but is not in our power to represent, exactly defines the sublime." Lyotard giver et eksempel på en kunstner, der arbejder med det sublime, nemlig russeren Kazimir Malevich, som i 1915 "presented the unrepresentable sublime" ved at male en hvid kvadrat på en hvid baggrund.

En anden kunstner som Lyotard også har beskæftiget sig med er amerikaneren Barnett Newman, der er en af minimalismens fædre. I sin tekst "Det

sublime er nu" giver han trangen til skønhed og fuldkommen form skylden for "Europæisk kunsts mislykkede forsøg på at opnå det sublime". Newmans tekst er en opfordring til amerikanske kolleger om at gribe chancen, og frigjort fra europæisk indflydelse, selv undersøge "det sublimes æstetik".

Nu var de 2 kunstnereksempler her godt nok nogle år gamle. Malevichs værk var fra 1915 og Newmans tekst var fra 1948. Men det forekommer mig som om, det er muligt jeg tager fejl, at sublimitetsspørgsmålet stadig er årsag til diskussion.

Aktualiteten af "det sublimes æstetik" og dermed af Herr Professorens æstetik, kan måske bedst forklares på en kortfattet måde af følgende ord hentet fra "Det sublime og den postmoderne tilstand" skrevet af Else Marie Bukdahl, Stig Brøgger og Hein Heinsen: "Modspillet mellem nær-vær og det uendelige rum uden faste grænser er billedkunstens egenartede spændningsfelt. I vor tids postmoderne tilstand er det særligt væsentligt at fastholde dette spændningsfelt. Hvis det sublime eller afsløringen af det uendelige går tabt, kommer de små, lukkede historier til at forflygtige overblikket. Og den kamp for at udvide udsynet, fremme opfindsomheden og intensiteten, der er dynamikken i postmoderniteten, går tabt. Det er netop bestræbelserne for at fastholde det sublime og forsøge at få fat i det, der endnu ikke er fremstillet, og måske ikke kan vises, der skaber denne dynamik."

Men vi skal dog holde for øje at Herr Professoren "anvisning" på det sublime skete på baggrund af helt andre forudsætninger end vi står med i dag. Tag f.eks. forestillingen om at stå foran en af pyramiderne eller Sankt Peterskirken. En moderne pendant kunne være Manhattan by night. Nu er sagen bare at vores forestillingen om hvad der er sublimt allerede er, om så at sige, konkretiseret vha. de mange billeder, vi fra barnsben har set af Manhattan. Vi kender Manhattan, vi kan orientere os på Manhattan, i samme øjeblik vi træder foden på øen kva alle de film, tv-serier og nyhedsudsendelser vi har set siden spædbarns stadiet. Vi har en konkretiseret forventning om det sublime.

Noget andet er måden vi nærmer os det der kunne afstedkomme den sublime følelse. Lad os tage tilbage til pyramiderne. Samtidig med at vi møder pyramiderne søges vores opmærksomhed rettet andetsteds hen. Souvenirsælgerne står i kø for at sælge deres varer, turistbusser passerer frem og tilbage, mobiltelefonen ringer, det er revisoren som man har glemt at aflyse et møde med før man tog på ferie...

Herr Smike: Tag lige at overdriv lidt mere!

Herr Smike: Det er muligt at jeg skærer det vel meget ud i pap, men det som den postmoderne accelererende megakompleksitet rejser af spørgsmål mht. det sublime er, om det i virkeligheden ikke er ingenting der skaber den su-blime oplevelse nu om dage. I bogstaveligste forstand. Fælles for de mennesker jeg kender til som har haft en oplevelse der kunne lyde som et møde med det sublime er at de alle har befundet sig, hvor at der ikke var noget konkret objekt, der fordrede den sublime oplevelse, men at det var fraværet der fremkaldte følelsen af sublimitet. Det er f.eks. mennesker som har befundet sig på indlandsisen og hvor det, som har gjort størst indtryk var stilheden.

Herr Smike: Sikke noget pladder. Stil Dem i den rette afstand og samtidige sikre afstand, fra en atmosfærisk atombombesprængning, så vil De opleve det sublime!

Herr Smike: Hvad ved De om det? De har aldrig oplevet en atombombesprængning!

Herr Smike: Nej, og Herr Professor har aldrig set hverken pyramiderne eller Sankt Peterskirken. Jeg vil gerne låne Dem ”Trinity and beyond – The atomic bomb movie”. Ikke alene vil De blive overbevist om den mulige sublime oplevelse ved atom- eller brintbombesprængninger. De vil sågar se at det sublime og det skønne kan mødes. De karakteristika som vi finder skønne ved solnedgange, med farvesætning af himlen og skyerne, er sammenlignelige med det som sker i rummet omkring en atombombesprængning.

Herr Smike: De 2 indfaldsvinkler til de sublime vi netop har vendt her, frister til at drage en parallel med forestillingerne om ”Le blanc” og La noise” som de kommer til udtryk i Michel Serres bog ”Genese”. Altså forestillingen om det mangfoldiges 2 yderpositioner, den ene værende den, hvor ingen muligheder er realiseret, den anden den, hvor at alle er realiseret på en gang.

Herr Smike: Hvis De vitterlig ønsker en sammenligning af Herr Professoren og Herr Serres, er det mere nærliggende at se på det, som De allerede har været inde på, nemlig Herr Serres’ forestillinger om huden som en alsans, der på kantiansk vis virker som en fællessans, en *sensus communis*, der tilbyder grundlaget for en eventuel intersubjektiv smagsdom. Dermed ikke

være sagt at Herr Serres er en støtter af Herr Professoren. Tværtimod. Herr Serres afviser mange af Herr Professorens grundliggende æstetiske og erkendelsesteoretiske antagelser f.eks. den vedrørende rum og tid, hvor Herr Serres mener at æstetikken er en almen og objektiv lære om tid og rum.

Men før vi fordyber os i Herr Serres forestillinger, ville jeg dog foretrække at der blev henvist til ”*Sensus Communis Aestheticus*” af Mikkel Bogh. Og således slippe for, Herr Smike, at være den der skulle lægge øre til Deres banale betragtninger...

Herr Professoren: Herr Smike, min gode ven. Nu er vi tilbage!

Herr Smike: Det tog sin tid!

Herr Professoren: Ved De, hvad jeg har oplevet, takket være Dem?

Herr Smike: Ja, og De behøver ikke fortælle mig det.

Herr Professoren: Jeg har oplevet det ultimativt sublime!

Herr Smike: Det ultimativt sublime?

Herr Professoren: Ja, det ultimativt sublime. Jeg har fundet ud af at der mangler en 3. sublimitet. Det ultimativt sublime er tilstanden, hvor man oplever at tiden står stille, mens rummet udvides. Jeg har det hele i hovedet, jeg mangler bare at skrive det ned.

Herr Smike: Det lyder sandelig som om, at De har gjort Dem fortjent til de sidste 50 Mark, frøken Olga, værsgo...

Opfindsomme Olga: Nej, nej, behold pengene.

Herr Smike: Jeg forstår ikke?

Opfindsomme Olga: Professoren og jeg flytter sammen.

Herr Professoren: Ja, er det ikke herligt! Vi har besluttet os for at flytte sammen. Og tænk en gang vi skal oven i købet være kolleger!

Herr Smike: Kolleger! Herr Professor er De sikker på, at Deres helbred kan tåle et så belastende erhverv?

Opfindsomme Olga: De forstår ikke. Det her er bare mit studiejob. Jeg studerer filosofi på universitetet i Moskva.

Herr Smike: Og nu skal I to flytte sammen! Jamen Herr Professor, hvad vil De leve af? De vil vel ikke leve af Olgas penge?

Herr Professoren: Nej, men det finder jeg ud af. Jeg kan vel skrive festsange og sådan noget.

Herr Smike: Har I tænkt på aldersforskellen?

Opfindsomme Olga: Alder er bare tid!

Herr Professoren: Vi laver bare et regelbrud, og skaber mere rum på bekostning af tid.

Herr Smike: Et regelbrud?

Herr Professoren: Det var en vittighed Herr Smike!

Herr Smike: Hvad med evigheden?

Herr Professoren: Hvad med dit og hvad med dat! Evigheden må vente igen. Det ligger i evigheden, at den er tålmodig. Har De nogen spørgsmål om æstetik, De brænder inde med, så kom med dem nu. Olga og jeg har nemlig lidt travlt.

Herr Smike: Øh, jo jeg ville gerne spørge Herr Professor, hvad kunst er?

Herr Professoren: Kunst er en konstruktion, der en skønne dag vil kollapse under dens egen vægt - så nyd den, mens De kan.

Opfindsomme Olga: Farvel Herr Smike.

Herr Professoren: Farvel min gode ven.